טשערנאוויצער בלעטער

אומאפהענגיקער ארגאן פאר פאליטיק, קולטור און ווירטשאפט.

אבאנאמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האלביערלעך: 140 ליי, פאר א גאנץ יאר: 280 ליי. — אויסלאנד: 4 דאלאר יערלעך.
אנאנסן לויטן מילימעטער־טאריף.

דערשיינט וועכנטלעך
oooooo
איינצל־עקזעמפלאר 5 ליי.

„Czernowitzer Bleter",
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, str. Radu cel Mare 13
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

נר. 6. | טשערנאוויץ, דעם 22־טן יוני 1929. | יארגאנג I.

ירידה פונם בירגערטום

צום פארטייען־קאמף ארום דער טשערנאוויצער קהלה

די גלאנץ־צייט פונם טשערנאוויצער ייד. בירגערטום ליגט שוין מיט אזויפיל יאר צוריק, אז זי וועט נאר באלד זיין צו געפונען אין די געשיכטס־ביכער. די מאטעריעלע יסודות, וועלכע האבן געדינט אלס אונטער־בוי פארן אויפשטייגן צו מאכט און באדייטונג, זענען שוין פון לאנג צעשטערט און ס'זענען נאר נאך מאראלישע כחות און די השפעה פון דער נייער פרעמדער און פיינדלעכער סביבה וועלכע האבן א קורצע צייט נאך דער מלחמה צוזאמענגעהאלטן דעם בירגערלעכן קלאס. איצט אבער אז מ'באטראכט די געשעענישן אין דער בירגערלעכע מחנה, דעם אויפמארש פון די גרופעס און פארטייען צום קאמף ארום דער קהלה, זעט עס יעדער בולט, אז אויך דער לעצטער קיט איז פארשוואונדן און דאס, וואס ס'האט זיך באצייכנט אלס יידישער בירגערטום פון דער שטאט, איז אזוי צעריסן און צעשפאלטן, אזוי באהערשט פון צעשטערנדיקע כחות, אז ס'איז נישט מער קיין לעבעדיקער ארגאניזם אינם סאציאלאגישן זין פונם ווארט.

דער פראצעס פון דיפערענצירונג איז א געזונטע דערשיינונג, אויב ער קומט פאר אויפן סמך פון אידעאלאגישע אדער ווירטשאפטלעכע בשותפותע אינטערעסן און נויטן. נאנטע באשטרעבונגען, וועלכע טרעפן זיך ביי א גרופע יחידים קענען זיך צונויפגיסן צון איין ווילן, וועלכער שטרעבט צון א באשטימטן ציל. ביים דיפערענצירונגס־פראצעס קומט פאר אן אויסוואל פון נייע פערזענלעכקייטן, וועלכע ווערן אויפן סמך פון זייערע פארדינסטן דערהויבן אלס פירערס און באהערשער פון דער גרופע, ס'קומט פאר א ריניקונג און א קאנסאלאדירונג פון די צוריקגעבליבענע כחות ס'שאפן זיך נייע געמיינשאפטן פון אינטערעסן.

די דיפערענצירונג אין גרויסן מאסשטאב וועלכע איז פארגעקומען צוריק מיט יארן און וועמענס פועל יוצא ס'איז די יידישע ארבעטער־פארטייען, איז געווען א נויטווענדיקע, נאטירלעכע און געזונטע.

די דיפערענצירונג וועלכע איז פארגעקומען אין די לעצטע יארן אין בירגערטום פון אונזער שטאט איז א דערשיינונג פון פולשטענדיקן צעפאל, פון אויפלעזונג און אונטערגאנג.

וועלכע זענען די כחות וואס האבן געבראכט צו דעם פראצעס פון צעברעקלען זיך? וועלעכע אינטערעסן זענען עס, וואס פארבינדן די נייע גרופעס און גרופקעלעך? פערזענלעכקייטן מיט נייע פראגראמען זענען עס וואס האבן די אנפירונג? נייע גויטן וועלכע האבן געשמידט נייע געמיינשאפטן?

אויפן באדן פון א גאנץ אייגנארטיקער אפאטי און גלייכגילטיקייט, אין א סביבה וועלכע איז פארזומפט און פיל קארופציע, ווי ס'פעלן די פרינציפן פון אחריות און ערלעכקייט אין אלע עפנטלעכע פראגן, זענען גרויס געווארן די צעשטערנדע כחות, האבן זיך אנגעזאמעלט די גאזן, וואס זייער עקספלאזיע, פירט צון א פארניכטונג פונם גאנצן ארגאניזם.

דעם ערשטן אנהויב'האט'געמאכט יענער ייד. גביר העכט וואס האט געוואנט איבערן קאפ פונם יידישן נאציאנאל־ראט, אין א צייט ווען דאס יידישע בירגערטום האט זיך נאך געקווינקלט צו מאכן פאליטיק און געוואלט צוווארטן — צו קאנדידירן אין סענאט אריין. ער האט געגעבן א טויט־קלאפ דעם רעוואלוציאנערן, יידישן נאצ.־ראט, ער האט געגעבן דעם ערשטן שטויס אויף דעם משופע'דיקן וועג.

דר. שטרויכער, ווי גרויס זיינע פארדינסטן זאלן נישט זיין אין דער צייט פאר דער מלחמה — ער איז עס געווען דער צווייטער, וועלכער האט אין א ברייטערן מאס און א סך אינטענזיווער און מיט מער כח אריינגעטראגן די צעשטערונג אין יידישן בירגערטום, די באציִלן פון קארופציע, פון ווילקיר און באלעבאטעווען און א קאנטראל איבער יידיש פארמעגן ער האט פארקויפט יידישע שטימען פאר א טאפ לינזן, און פון דער פארלאמענטס־טריבינע האט ער ארויסגעשריגן אין דער וועלט אריין אז אונזערע גרעסטע שונאים זענען אונזערע פריינט, און, אונזערע באדריקער זענען אונזערע וואוילטעטערס. זיין יארן לאנגע ושערענטשאפט אין דער קהלה איז געווען ווי א ראק אויפן גוף פון דער יידישער באפעלקערונג, וועלכער פרעסט און זויגט אויס דאס דם־התמצית און זיכערט א גיכן טויט.

אבער אויך דר. עבנער, וועלכער האט אין די נאך־מלחמה־יארן אזוי פיל געלייסטעט פארן יידישן בירגערטום, האט זיך געמאכט פאר שולדיק מיטן זיצן 14 חדשים אין דער ושערענטשאפט פון דער קהלה, מיטן צוזאמענשטעלן א בייראט פון נאר זיינע פארטיי־מענטשן און מיטן פארביילאזן די געלעגנהייט פון אויסשרייבן וואלן און ראטעווען די קהלה פון די הענט פון רומענישע פארטייען, ביי וועלכע ס'איז אראבגעזונקען צו דער מדרגה פון א שפיל־באל.

די נאציאנאל־צאראניסטישע יידן וואס, האבן ביים אנהויב פון דער דעמאקראטישער ערא איבערגענומען די ממשלה האבן זיך שוין געקאנט באגיין אן יעדן בייראט און אן יעדן קאנטראל און דאס האט צון א גרויסן טייל נאך מער פארגרעסערט דעם בלבול המהות און די אויפאסונגען וועגן די אויפגאבן פון דער יידישער קהלה.

די נייו, ביז צען, בירגערלעכע גרופעס, וועלכע גיין איצט אין קאמף דעראבערן די קהלה, האבן נישט קיין שום פראגראמען, ווערן נישט געפירט פון פערזענלעכקייטן, וועלכע האבן אויפגעוויזן אויף די אדער יענע פארדינסטן לטובת דעם בירגערטום, זענען נישט אויפן סמך פון א סעלעקציע ארויסגעטרעטן אויפן פלאן, האבן אויך א הויץ פערזענלעכע חשבונות, נישט מער חי גלוסטונג נאך מאנדאטן און מאכט פול צעשטערונגס־תאוות — און קיין שום פאזיטיווע כונות אין זייער וואל־קאמף.

וואלטן זיי געווען שעפערישע מענטשן מיט פאזיטיווע באציהונגען צום יידישן לעבן, וואלט נישט מעגלעך געווען דער שטאנדפונקט פון דער פאלשער מאמע, וואס הייסט צעשניידן דאס קינד אויף שטיקער, אבי די אמתע זאל עס נישט האבן.

וואלטן נאך געווען געזונטע כחות אינם יידישן בירגערטום, וואלט נישט מעגלעך געווען אז ביי אזא וויכטיקער פראגע ווי ס'איז די יידישע קהלה זאל נישט זיין מער ווי איין גרופע (עבנער־קלינגער) מיט א פראגראם פאר דער קהלה און אלע איבעריקע גרופעס זאלן נאר קומען מיטן נעגאטיוון, מיט רכילות און בלבולים.

וואלטן זיך די נייע פירערס און זייערע קאנדידאטן כאטש צום טייל געווען באוווסט פון דעם מצב אין וועלכן ס'געפונט זיך די קהלה נאך אזא וועלט־מלחמה און נאך צען אהאלב יאריקער ושערענטשאפט, פינאנציעל, מאראליש, אדמיניסטראטיוו, וואס זי טוט און אן, וואס מ'נויטיקט זיך, דאן וואלט אויך נישט מעגלעך געווען אט די פארם פון וואל־קאמף, דאס צעשיטן זיך אויף זאמדלעך און קערנדלעך, וועלכע פאלן צוריק ווי שטויב אין די אייגענע אויגן.

דאס יידישע בירגערטום פון דער שטאט דערמאנט אינם שיפן טורם פינם פיזא. יעדע גרופע האט איר שווערפונקט און איר צענטר עדגיץ אין א רומענישער פארטיי, ביי ליבעראלן, צאראניסטן, לופיסטן, א. א. יעדע גרופע נעמט אירע דירעקטיוון פון דרויסן, דערפאר זענען אזוי שטארק די טענדענצן וועלכע פירן צון א פולשטענדיקן צעפאל אן אויפלעזונג, דערפאר איז דער איצטיקער וואל־קאמף דער לעצטער טויט־טאנץ פון א יידישער שטאט, וועלכע איז געווארן אין גאנצן „אוניפיצירט" און וועלכע איז צוגרונד געריכטעט נישט האבנדיק קיין כח צו שאפן א מאראלישן ווידערשטאנד קעגן די נייע „מעטאדן" פון קאמף.

די קהלה־וואלן זענען א פארשפיל. ביי געמיינדעראטס־ און פארלאמענטס־וואלן וועט נאך ארגער זיין.

דאס יידישע בירגערטום פון טשערנאוויץ דערמאנט אין דעם ווארם, וועלכן אז מ'צעשטיקלט, ווערן פון אים א גרויסע צאל באשעפענישן, מאכטלאזע, בלינדע און קליינע ווערים...

אברהם שטיין.

די וואך.

נאך א לאנגער דעבאטע האט דער דייטש־עסטרייכישער נאציאנאלראט אנגענומען די דריי געזעצן וועגן דירה־שוץ. כאטש די אמענדעמענטס פון דער ס. ד. זענען אפגעווארפן געווארן, האט זי געשטימט פארן געזעץ כדי צו באווייזן אז דער געזעץ איז צושטאנד געקומען אויפן סמך פון א קאמפראמיס.

*

די רעזולטאטן פון די וואלן אין זיד־אפריקא האבן זיך פארענדיקט מיט א דערפאלג פארן נאציאנאליסטישן פרעמיער הערצאג. אין ענגלאנד איז מען פון דעם וואל־אויסגאנג זער אנטוישט.

*

דער בירגערמייסטער פון שטראסבורג, וועלכער איז א קאמוניסט האט זיך געווענדעט צו דער פראנצויזישער רעגירונג וועגן א סובסידיע פארן שטאט־טעאטער און וועגן א באפרייונג פון בילעטן־שטייער, פואנקארע האט אפגעזאגט מיט דער באגריינדונג, אז ס'איז אומקאנסעקווענט פון א קאמוניסט צו פאדערן הילף פון דער רעגירונג.

*

אויף דער אינטערנאצ. ארבעטס־קאנפערענץ אין גענף איז דער מאנדאט פונם דעלעגאט פון די פאשיסטישע געווערקשאפטן באשטעטיקט געווארן מיט 84 קעגן 27 שטימען. די דעלעגירטע פון די רעגירונגען האבן געשטימט דערפאר נאר דער ענגלישער רעגירונגס־פארטרעטער האט פארלאזט דעם זאל פארן אפשטימען.

*

די ירידה פון דער קאמוניסטישער פארטיי אין דייטשלאנד קומט פאר אין א מוראדיקן טעמפא. נאך ביי די מאי־וואלן 1928 האט זי צונויפגעזאמעלט 3 איין האלב מיליאן שטימען. איצט פארמאגט זי קוים 100.000 מיטגלידער. די פארטיי־לייטונג ווערט באשולדיקט אין דעם חורבן.

*

אין בוקארעשט האט עס געמאכט א שטארקן רושם וואס די רעגנטשאפט האט טעלעגראפירט נאך טיטולעסקו. ס'הייסט אז ס'שטייען באפאר ערנסטע פאליטישע געשעענישן.

*

איטאליענישע געסט האבן זיך א צייט לאנג אויפגעהאלטן אין רומעניע. זייער אנפירער שטאטס־סעקרעטאר באלבא האט געהאלטן אין קאנסטאנץ א פראוואקאטארישע רעדע.

*

די קאמיסיע וואס איז באשטימט געווארן פונם פינאנץ־מיניסטעריום כדי אויסצופארשן די מיסברויכן אין דער שטאטס־קאסע, האט דערויף פעסטגעשטעלט גנבות איבער צוויי מיליאן ליי.

*

די בודזשעט־קאמיסיע פון פארלאמענט האט אין אירע לעצטע זיצונגען קאנסטאטירט א סך איבעריקע פאליסיקע הוצאות אין מלוכה־בודזשעט. ביים קריגס־מיניסטעריום אליין איז מעגלעך אפצושטרייכן 25 פראצענט פונם סכום.

*

לויט די מעלדונגען, וואס קומען פון א"י איז צו דערווארטן, אז דאס גערעטעניש וועט הוי־יאר זיין פיל בעסער ווי אין א דורכשניט־יאר, א גרויסע ברכה פאר די פעלדער איז געווען דער שפעט־רעגן, וואס איז געקומען צו דער צייט.

*

די פארהאנדלונגען צווישן דער „אהדות העבודה" און דעם „הפועל הצעיר" זענען פארענדיקט. די ראטיפיצירונג פון דער פארייניקונג וועט פארקומען אויפן סמך פון א רעפערענדום בא ביידע פארטייען.

*

דער ארץ־ישראל־פרויען־פאריין אין אמעריקע האט באשלאסן אויסצובויען אן ארבעטארינס־הויז אין חיפה. דאס הויז וועט אנטהאלטן ביליקע און באקוועמע דירות פאר ארבעטארינס און לער־שטובער פאר מיידלעך פאר שניידעריי, שטריקעריי א. א.

*

פון די באוויליקטע 2400 סערטיפיקאטן פאר דער א"י־איינוואנדערונג האט די רעגירונג נאר 1000 צוגעוויזן דער ציוג. עקזעקוטיווע. דעם רעשט וויל זי אליין פארטיילן. אין א"י הערשט איבער דער נייער גזרה א גרויסע אויפרעגונג.

*

די צאל פון די יידן אין א"י האט באטראפן דעם 31־טן מערץ ה. י. 149.544; מוזלמענער 557.649; אין 78.463 קריסטן. סוף 1926 זענען געווען 158.000 יידן. אין די יארן 1927 און 1928 האבן פילע עמיגרירט.

*

עמיל וואנדערוועלד איז ווילנדיג אין פוילן אלס מיטגליד פון דער דעלעגאציע פונם סאצ. אינטערנאציאנאל ארויסגעטרעטן אויף דער קאנפערענץ פונם ארבעטנדיקן ארץ־ישראל וועלכע איז געעפנט געווארן דעם 18־טן ד. ח. אין ווארשע, ער האט אויך אפגעהאלטן א מאסן־מיטינג אין ווארשע און גערעדט וועגן דער באדייטונג פונם ציוניזם.

*

י. בערנפעלד.

די יידישע בוך־פּראָדוקציע אין יאָר 1926/27

I.

וועגן ביבליאָגראפי און יידישע ביבליאָגראפי.

ביבליאגראפיעס זענען אין א געוויסן זין אזוי ווי די געשעפטסביכער אין א גוט געפירטן געשעפט: פון די כסדרדיקע רשימות דערוויסט זיך דער סוחר פון זיין האב און גוטס, וואס ער פארמאגט אויף זיין לאגער און פון דעם, וואס ס'מאנגלט אים. און דעם באלאנס, וואס ער מאכט סוף יאר אויפן יסוד פון די אויפצייכנונגען, גיבן אים א בולט בילד פון די חובות זיינע און הלוואות, פון דעם ריוח אדער גאר דעם היזק, און אזוי ארום, וועט ער מער ווייניקער קאנען להבא אויסמיידן די פריערדיקע פעלערן. דערפאר מוז טאקע זיין די בוכהאלטעריע גוט איינגעשטעלט אין א גוט איינגעארדנט געשעפט, — און ווידער אין א לאנד, וואס וויל נישט פארלירן דעם איבערבליק איבער דער ליטעראַרישער פּראָדוקציע און וואס האט געוויסע קולטורטענדענצן, מוז זיין גענוי אָרגאניזירט די פונקטלעכע און געוויסנהאפטע רעגיסטראציע פון אלע, אפילו די קלענסטע, ליטעראַרישע דערשיינונגען. זיכער וועלן זיך נישט לאזן אפּשטעלן די פעלערן אין דעם גרויסן און רייכפארצווייגטן ליטעראטור־באטריב, ווי ס'הערשן אזוי פיל און אזוי פארשידנארטיקע אינטערעסן, אזוי גיך, ווי אין א געשעפטלעכן אונטערנעמען. נאר — וואלטן אפילו אלע די ביבליאָגראפישע ארבעטן געהאט נאר דעם איינעם פועל יוצא, צו געבן דעם שאפנדיקן אדער ליטעראריש־אינטערעסירטן די מעגלעכקייט פון אן אריענטאציע איבער אלע ליטעראַרישע דערגרייכונגען פון איין זיין צייט, און ווייטער צו פיקסירן פאר קומענדיקע דורות א בילד פונם גייסטיקן לעבן פון דער עפּאָכע, געזען דורכן שפיגל פון ליטעראטור, — אזוי וואלטן זיי שוין צוליב אָט דעם אליין געהאט אן אומגעהייערן באטייט.

אין כמעט אלע קולטורלענדער האט מען דאס איינגעזען און ס'זענען אומעטום געשאפן געווארן געזעצן, וואס זענען מחייב דעם דרוקער און פארלעגער, פון יעדן געדרוקטן ווערק, און מעג דאס זיין דאס קלענסטע און וואלוולסטע אדער דאס גרעסטע און טייערסטע, צוצושיקן אן עקזעמפלאר צו א מיטלשטעלע, דער ביבליאָגראפישער צענטראלע, און דארט זיצן ביבליאָגראפן, באצאלטע פון דער מלוכה און רעגיסטרירן דעם צוגעשיקטן מאטעריאל לויט אינטערנאציאנאלע ביבליאָגראפישע כללים. כדי צו דערמעגלעכן אויך דעם געביט א צוזאמענארבעט פון די אומות העולם. אומעטום פירט עס זיך אזוי און די דערגרייכונגען זענען דא אמת שיינע.

אבער ביי אונז יידן. ווי אזוי זעט עס אויס? נישטאָ קיין געזעצן, וואס לעגן ארויף א חוב אויף די דרוקער, צוצושיקן אן עקזעמפלאר פון א געדרוקטן יידישן ספר אדער לכל הפחות אנצווייזן וועגן אזא דרוקווערק, א מין יידישע ביבליאָגראפישע צענטראלע — און נישטא קיין צענטראלע, ווו באאמטן ווערן אויסגעהאלטן פון עפנטלעכע מיטלען. אונטער אט די פארהעלטנישן איז סיסטעמאטישע ביבליאָגראפיע ביי אונז געווען שיער אוממעגלעך. נאר פּריוואטער „שגעון" האט זיך געקאנט נעמען צום ספּאָרט פון רעגיסטרירן ביכער און ס'איז קלאר, אז די רעזולטאטן האבן אין דעם פאל ביים בעסטן ווילן געקאנט זיין נאר זייער מאָגערע. ס'איז דערפאר ממש אן אמת וואונדער, וואס אין דער ערשטער גרעסערער ביבליאָגראפישער ארבעט (אין ווילנער „פנקס" איבער דער יידישער בוך־פּראָדוקציע אין רוסלאנד פאר 1912) האט איר פארפאסער מ. שאליט, אנגעוויזן אויף זיך אליין און אָן א שום הילף מצד דער עפנטלעכקייט, געקאנט פארצייכענען 407 נומערן.

נאך דער מלחמה ווערט עס אין דעם פרט נישט בעסער, נאר נאך ערגער: די מקורות פאר די ביבליאָגראפישע רשימות, למשל אין „ביכערוועלט" 1922/23 זענען, אָן א פארשולדן פון איר פארפאסער, אומקלאר און אין א גרויסער מאס אומפולשטענדיק. און אזוי וואלט עס זיכער נאך עד היום געבליבן, וואלט נישט געשאפן געווארן א מין צענטער פאר אונזערער וויסנשאפט, דער יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט אין ווילנע, וואס איינע פון די וויכטיקסטע אויפגאבן זיינע איז, צו דערהאלטן און צו זיכערן דעם באשטאנד פון אונזערע קולטור־אוצרות דורך פארצייכענען און פאררעגיסטרירן זיי. אזוי ארום איז ביים „ייוו"א" תיכף אויך געשאפן געוואָרן א ביבליאגראפישער אפּטייל, וואס ארבעט פון אנהייב אן סיסטעמאטיש און וואס האט, אין פערטן יאר פון זיין באשטאנד, ארויסגעלאזט דעם ערשטן יאָר־בוך, וואס איז אין איין צייט אויך דאס ערשטע יידישע ריין ביבליאָגראפישע ווערק איבער דער ליטעראַרישער פּראָדוקציע פון איין יאָר *) די צענטראלע האט אין דעם

XXIII און 446 און XII זייטן נר. 8.

בוך אייגנטלעך מער אויפגעטאן, איידער מען האט געקאנט דערווארטן פון איר. לא די, וואס זי האט אויפגעצייכנט אלע ספרים, וואס זענען געווען צוטריטלעך פאר א רעגיסטראציע, האט זי נאך א חוץ דעם פארצייכנט אלע גרעסערע און קלענערע, יעדנפאלס אבער וויכטיקערע ליטעראַרישע און פּובליציסטישע ארטיקלען, וואס זענען אין משך פון דעם באריכטס־יאָר דערשינען אין די יידישע זשורנאלן און צייטונגען, אזוי אז דער יאָר־בוך גיט אונז אן איבערבליק נישט איבער דער בוכפּראָדוקציע אליין, טאקע א בילד פון דער גאנצער ליטעראַרישער שאפונג. אמת, נאך אלץ נישט דאס בילד, ד. ה. דאס פולשטענדיקע, ווי מ'געפינט אלץ, וואס איז געווארן אנגעשריבן. ווארים, ווי מיר דערוויסן זיך פון דער הקדמה, זענען די מניעות, וואס האבן פריער באשטאנען פארן פּריוואטן ביבליאָגראף, נאך אלץ נישט אינגאנצן פארשוואונדן געווארן: די צענטראלע דארף אלץ נאכלויפן די פארלעגערס און דרוקערס נאך די ביכלעך און אסך מאל וואלט עס איר געדארפט אויסקומען, געוויסע דערשיינונגען גאר צו קויפן, כדי זיי צו פאקן פאר דער ביבליאגראפישער קארטאָטעק. אחוץ דעם איז צוליב דער טעריטאָריאלער צעריסנקייט פונם פאלק, און ווייל ס'באשטייט אפילו אין אזעלכע פראגן: ווי פאראייניטלעכן די ביבליאגראפיע. נאך לאנג נישט קיין אחדות — צוליב דעם איז דער הויפּטציל פון אונזערער וויסנשאפט, די פולשטענדיקייט, נאך נישט דערגרייכט.

אזוי למשל פעלט ס'רוב א וויכטיקע דאטע, ווי די צאל פון די געדרוקטע עקזעמפלארן פון א בוך. און ביי די ערטער, ווי די דאטע איז יא פאראן, איז זי נישט תמיד אנצונעמען פאר ריכטיק. ס'פעלט צומאל די העכסט וויכטיקע באמערקונג, צי דאס פאררעגיסטרירטע ווערק איז אן איבערדרוק פון א פריערדיקן, צי איז עס ארויסגעקומען ניי. די ביכער זענען אלע צוליב איבערזיכטלעכקייט אויסגעטיילט אין צען גרויסע גרופּן, ד. ה. זיי ווערן קלאסיפיצירט לויט דעם דעצימאלן סיסטעם — און אויך דא כאפּן זיך אמאל אריין גרייזן, ווען א ספר ווערט נישט פאררעגיסטרירט אויף זיין געהעריק אָרט.— נאר — גרייפּע בלויזן וועט מען נישט קאנען געפינען.

און דער יאָר־בוך גיט אונז א גאנץ גוטן און פּאַרט רייכן רוימאטעריאל, כדי פון אים צו מאכן דעם „באלאנס", די צוזאמענשטעלונג, וואס וועט אונז אפשר אויפדעקן פעלערן, וואס מען קאן זיי שפּעטער אויסמיידן, יעדנפאלס אבער וועט עס אונז געבן א מעגלעכקייט, צו אָריענטירן זיך אין געדיכטן וואלד פון ליטעראטור אין די יארן 1926 און 1927.

(סוף אין קומענדיקן נומער.)

*) ביבליאָגראפישע יאָרביכער פון „ייוו"א." באנד I — 1926. צוגאב: ביכער און נייגעגרינדעטע פּעריאָדישע אויסגאבעס אין 1927.

יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט, ביבליאָגראפישע צענטראלע. פארלאג קולטור־ליגע — ווארשע 1928.

מרדכי גאָלדענבערג.

זומער־לעב.

איף א בלאָ־געשטראלטן פערדל;
מיט א גילד'נעם קרויז אין מיט.
זומער־לעב ארויסגעפארן
אויפן שניט.

קלינגען קאָסעס, שרייען סערפּן
מיט א זונענדיקער שפּראך:
„זז, זז!... ברויט האט גאט געגעבן
גאר א סך!"

שווימט א מיידל אין ים פון קארן —
איינגעגלאנץ אין בלומען־חן! —
אוי, מיין זומער, אויף די שטעפּן
ביזטו שיין!

א רעגן.

ציקנייטשט זיך דאס הימל:
א כמארע געקומען! —
א סוד זיס פארטרויערט
פארביי איז געשוואומען.
בלייך־דונער — געארעמט
איף הימלשע וועגן;
א פויגל צושרייט זיך:
„א רעגן! א רעגן!"

נאָטיצן

צענזור.

* מ'ווייסט נישט ווי אזוי און וואס פּלוצים, און דער צענזאָר איז ווידער דא! ער זיצט און קוקט דורך די ביכער וואס קומען אריין, נישט אלץ לאזט ער אדורך, פון צייטונגען שוין נישט צו רעדן: אזעלכע באָלשעוויקישע אָרגאנען ווי דער ניו־יאָרקער „פאָרווערטס", דער „טאג", די „צוקונפט" און ערשט בערלינער צייטשריפטן ווי די „וועלט־בינע" — דאס אלץ געפינט דער הער צענזאָר פאר אומפּאסיק און געפערלעך, פאר דעמאָראליזירנד! גראָד טרעפט זיך אז דער צענזאָר אין טשערנאָוויץ איז א מענטש מיט 3 גימנאזיאל קלאסן און עפנט נישט א ביכל פון דער איבערגעקערטער זייט און ער האט דהמנת אבער — באפעל איז באפעל.

ער האט אן אינדעקס מיט פארבאָטענע ביכער, און אלץ וואס האט א רויטן שער־בלאט און דאס וואָרט „סאָצ." (סאָציאליסטיש, סאָציאָלאָגיש, סאָציאל) אָדער „קאָמוניסטיש" איז פארבאָטן!

ווער האט אים באשטימט? ווייסט מען נישט! לויט דער קאָנסטיטוציע איז עס נישט מעגלעך: די סיגוראנצא ווייסט נעבעך גאָר נישט(!) איפן סמך פון אן אלטן עסטרייכישן פּאָליציי־געזעץ?

אפשר! א פאקט איז: ער איז דאָ און צענזורירט! און ס'פילט זיך שוין גוט — דאס פעלן פון אויסלענדישער פּרעסע. אפילו יענע וואָך איז שוין פארגעקומען א הויזזוכונג און די קאָנפיסקאציע פונם אמעריק. „פאָרווערטס"!

מיר פרעגן: איז דער צענזאָר אן אָגזאָג פון א פרישן באלאגערונגס־צושטאנד? צי קאָן מען שוין אין רומעניע נישט רעגירן אָן אים?

האָט מאניו אזוי מורא פארן „טאָג" און „פאָרווערטס"? און וואָס קומט נאָך?

ב. טוטשינסקי.

ספּאזמען פון „רויטן געלעכטער"

ע. מ. רעמארק: „אויפן מערב — נישטאָ קיין נייעס" פארלאג י. א. צוקער, ווארשע 1929.

מלחמה־ליטעראטור ווירקט ביים יידישן לייענער אויף די נערוון און גארנישט אויפן שכל און אויפן הארץ, וווהין ס'צילן די מחברים, ווייל קיין פּאציפיסטישערע אוידיטאָריע — לויט איר עצם מהות און נישט בלויז פּלאטאָניש־טעאָרעטישע — ווי די יידישע, איז אויף דער גארער וועלט נישט פאראן און יעדער אנטי־מלחמה־פּראָפּאגאנדיסט — ווי גרויס די קראפט פון טאלאנט זאל נישט זיין — קאָן ביי אונז קיין אנטדעקער פון נייע אמתן נישט זיין, די פאראדע־מאסקע פון דער ערשטער פארשכורטע מלחמה־יארן דארף מען ביי אונז נישט אראָפּרייסן, א ליאדע מאמע אונזערע האט פון דער ערשטער מינוט געזען אונטער דער פּאטריאָטיזם־שמינקע די מיאוסע־טייוול־צורה פון מענטשן־שיטה. השט"ם דערפאר אונטער א פראגע־צייכן די נויטווענדיקייט בכלל איבערצוזעצן אזעלכע ווערק אויך פאר אונזער פּובליקום.

אויבזשע אבער פארבייגיין דעם דאָזיקן שטאנדפּונקט און בארעכטיקן די דערשיינונג פון יעדן ווערק, וואָס דערציילט פון יעדן מענטשלעכן פּיין, פון יעדן בוך, וואָס גיבט מאטעריאל פאר פּסיכאָלאָגישע פאָרשונגען און מעגלעכקייט צו דערקענען די אומוואנד־לונגען פון דער מענטשלעכער נשמה, מוז מען דאס בוך פון רעמארק אויפנעמען מיט גרויס צופרידנקייט, הגם די סענזאציע, מיט וועלכן דער בוך איז ארומגערינגלט, שטערט דעם לעזער צו אנערקענען די ווירקלעכע ווערט פון דאָזיקן גרוילנדיקן עפּאָס: מ'ווארט אויף ליטעראַרישע קונצן און מ'באקומט א אומדערטרעגלעכע פארציע בלוט־שגעון, דערציילטע מיט וואכעדיקער רויקייט, ווי געשעענישן פון טאָגטעגלעכן לעבן, אָן דונער פון קללה, אָן פּאטאָס און פּראָטעסטאנטישער באגייסטערונג. רעמארקס שטארקסטע געווער — דאס פעלן פון יעדער היסטערישער נאָטע. די פארבלאָזיקייט אין בלומרשט — כלאחר יד שילדערן פון די מלחמה־בילדער ווירקן ביי אים שטארקער ווי ביי אלע איבעריקע מלחמה־מעמואַרן־שרייבער דער רעטאָרישער קוויטש און דער פּאטאָגראפישער נאטוראליזם אומעטום און שטענדיק ווערטלאָז איז דאס מאָל געוואָרן א ווערטפולע מעלה.

מלחמה־שרעק, פיזישע יסורים, די עלנטקייט פון מענטשן - יהיר אונטער האגל פון טויט־פּראנגדיקן פייער זענען דאָך פּארט זאכן, וואָס קאָנען ברענגען צו דערהויבונג און אויסלייטערונג פון מענטש. אזוי האט נישט איינער פון די מלחמה־בעלעטריסטן גערעדט צווישן די שורות פון זיינע ווערק.

רעמארק קאָן נישט קיין דערהויבונגען, ער זעט די אבסאָלוטע דעגראדאציע פון מענטש צו דער סדרגה פון פארמבולדיקער חיה. זיינע גראבן־חברים — ווי ער אליין — מענטשן וואָס האָבן באקומען א געוויסע בילדונג, געהאט געוויסע קולטורעלע נייגונגען, געגרייט זיך צו פארנעמען א פּלאץ אין דער קולטורעל־פּאָרגעשריטענער דייטשער געזעלשאפט, הערן אויף צו פארשטיין די ווערט פון אלע אונזערע לעבנס־באגריפן. זיי ווילן פרעסן און שלאָפן און האָפן, אז זייער לייב וועט נישט צעשעדיקט ווערן. דאס חיהשע (— ריכטיקער — דאס בהמהשע!) אין מענטשן איז אויפגעוואכט און געוואָרן דער איינציקער סטימול, וואָס באוועגט דעם פראָנט־סאָלדאט.

ווער דערציילט דערפאר נאָך אזוי פיל פון מאגן־ענינים ווי רעמארק?

ווען איז אין קאָפּ געקומען אזוי אומפארשעמט צו שילדערן דעם מענטש אין לאטרינע, באשעפטיקט ביים אויספירן זיינע פּרימיטיווסטע קערפּער־פונקציעס?

ווער קאָן אזוי אָפנהארציק מתודה זיין זיך אין דעם, אז ער האָט אמאָל פארלוירן אינגאנצן זיין מענטשלעכן „איך" און פארוואנדלט זיך אין א בעסטיע?

הרגן, אָבער אָן דעקאראציעס, אָן גרויסעס, וואָס קוקט מאל ארויס אפילו פון מלאך המוות אויגן. א גראנדיעזע פּאָמפּע, וואָס האָט אויסגעזויגן אלץ פארביקע און אריינגעשליידערט דעם מענטש אין שאול תחתיה פון שמוץ, פּאראזיטן, קולטורעלער אויסהוילונג, נישט בארעכטיקטער, ציללאָזער מיתה־משונה. כאראקטעריסטיש, וואָס רעמארק באשרייבט קיין איין גרויסע שלאכט, קיין איין גרויסע קריגס־אָפּעראציע, איבער אלץ — קליינלעכס און מיטל־מעסיקס, וואָס פרעסט דעם מענטשן פיזיש און גייסטיג. קלעפּט זיך דערפאר צו דעם דאָזיקן בלייערנעם קאשמאר — ווי א אידעאלע שילד — דער טיטל: „אויפן מערב — נישטאָ קיין נייעס". דעם לייענערס נערוון ווערן נישט אויפגעטרייסלט פון איינצעלנע, טושירטע מאָמענטן, רעמארק פירט א סיסטעמאטישן אטאק, אין שטילע טענער, וואָס ווירקן מיט זייער מאנאטאנער טריבקייט ווי א אויטאָמאטישער עקבויער. ס'וואָלט אפשר אוממעגלעך געווען דעם בוך צו פארדייען, ווען רעמארקן זאָל זיך געווען לאָזן פירן בלויז פון זיין אידעע צו מאכן פון דאָזיקן בוך „נישט קיין באשולדיקונג און נישט קיין ווידוי, נאָר בלויז א פּרוּוו צו אינפאָרמירן א דור, וואָס איז חרוב געוואָרן פון קריג — אפילו, ווען ער איז ניצול געוואָרן פון זיינע גראנאטן". האָט ער אָבער א ווארעם מענטשלעך הארץ, וואָס האָט זיך נישט אויסגעלאָשן אונטערן גראנאטן־האָגל און דאס דערלויבט צו שאפן אזעלכע מילדע, ריין־מענטשלעכע, הארציקע אונטערגרונט־טענער, וואָס ציהען צו דעם לייענער, וועלכער קאָן נישט פארשטיין ווי ווייט עלאסטיש ס'זענען די גייסטיקע איבערלעבעניש פון מענטשלעכן מין און עפנט שטענדיק ברייט די אויגן אויף דערשיינונגען, וואָס זענען א ברוך צווישן טיפסטן אָפּגרונט אין זיבנטן הימל.

די סצענע פון געזעגנען זיך מיטן שול־חבר קעמעריק, דער קינדיש־נאאיווער געשפּרעך פארן פּלאקאט, ווו ס'איז אויסגעמאָלן אן „אמאָליק" פרייל, דאס באקענעניש פון פראנטאוויק מיט זיין מאמע, די בא־

פון יידישן וויסנשאַפטל. אינסטיטוט.

די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט ווענדט זיך דערמיט צו אַלע פריינד פון דער יידישער קולטור — בפרט צו דער שילערשאַפט — מיט דער בקשה אויסצונוצן די פרייע זומערדיקע חדשים, די שפּאַצירן און עקסקור־סיעס, אויף צו זאַמלען מאַטעריאַלן פון דעם יידישן פאָלקסשאַפן, ווי: לידער, מעשיות, זאַבאַבאָנעס, פורים־שפּילן אאַז״וו.

נאָך אינסטרוקציעס בעטן מיר זיך ווענדן אויפן אַדרעס:

Towarzystwo Przyjaciòl
Zydowskiego Instytutu Naukowego
Wilno, W. Pohulanka 18

אָרימער מיניסטערפּרעזידענט!

ראַמזיי מאַקדאָנאַלד, איז אַמאָל נישט איצט גע־דאַכט, געווען אַ פּשוטער בשר ודם, און אויף אַ מינוט פאַרגעסנדיק אַז ער האָט בדעה צו ווערן מיניסטערפּרעמיער, האָט ער אָנגעשריבן אַן אַרטיקל אַ קעגן די מינאָריטעטנפּרעסערישע מלוכות. טרעפט זיך אָבער מיט אים דאָס וואָס ס׳פּאַסירט אַ סך בשר ודמישע זשורנאַליסטן, און די פּרעסע האָט דעם אַרטיקל נישט פאַרעפנטלעכט צו דער צייט נאָר אויסגעוואַרט ביז ר. מ. איז געוואָרן מיניסטער־פּרעמיער און איצט דעם אַרטיקל ציפּויקט, און דאָדורך דעם ענגלישן פּרעמיער נעביך געבראַכט אין דער גרעסטער פאַרלעגנהייט. וואָרים די אַלע אָנגערופענע אין דעם אַרטיקל מלוכות בראש מיט מוסאָליניען האָבן אָנ־געהויבן שיטן מיט פּראָטעסטן.

מילא אַז מ׳פּראָטעסטירט אַ קעגן אַ פּשוטן אַרבעטער־פירער איז נאָך צום דערליידן, אָבער — אַ קעגן אַ מיניסטער־פּרעזידענט פונם ענגלישן מלך׳ס גנאָד, איז טאַקע אַ ביסל שמאַרצלעך, און ר. מאַקדאָנאַלד האָט קיין אַנדערן אויסוועג נעביך נישט געפונען ווי צו קאָמוניקירן אַז דער אַרטיקל איז אָנגעשריבן נאָך בשעת ער איז געווען פּריוואַט־מאַן, אָבער היינט ווען ער איז מיניסטער־פּרעמיער האָט ער זיין מיינונג געביטן, און האָט זיך נישט מער צו באַקלאָגן אַקעגן די מינאָריטעטנפּרעסערישע מלוכות. אָבער זיינע קאָלעגן, מיניסטער־פּרעזידענטן פון איטאַליע, אונגאַרן, רומעניע א. א. גלויבן אים אַלץ נישט, און פּראָטעסטירן ווייטער.

אָרימער מיניסטערפּרעזידענט...

——

פיינע פּערספּעקטיוון.

צוויי מיליטערלייט, איינער אַ ענגלענדער, דער צווייטער אַ דייטש, האָבן אָנגעשריבן צוויי ביכער וועגן דער קומענדיקער מלחמה.

דער ענגלענדער ווייזט אָן, אַז אין דער נייעסטער מלחמה וועט דאָס מיליטער קיין גרויסע ראָל נישט שפּילן. די לעצטע, גרויסע וועלט־מלחמה האָט זיך פאַרענדיקט מיט טאַנקען, געפּאַנצערטע האַרמאַטן און קוילן־וואַרפערס, און מיט זיי וועט זיך די קומענדיקע מלחמה בלויז אָנהייבן. די געפּאַנצערטע קרייצערס וועלן אַליין זיין געשיצט קעגן סס־גאַזן, קעגן קוילן און באָמבעס, און זיי וועלן אומעטום אומגעשטערט קאָנען פאַרשפּרייטן דעם טויט און פאַרניכטונג. דער דייטשער מיליטערמאַן ווידער זאָגט, אַז די לעצטע, גרויסע וועלט־מלחמה איז געווען בלויז אַ קינדער־שפּילעכל, אין פאַרגלייך מיט דער קומענדיקער מלחמה, וועלכע וועט זיין אַ מאַסן־הריגה פון אַלץ וואָס לעבט. דער גאַז פון די באָמבן וועט אַריינקריכן אין די פאַרבאַרגנסטע ווינקלעך, און וועט במשך פון איין טאָג קאָנען פאַרניכטן אפילו אַזאַ גרויסע שטאָט ווי בערלין.

ווי מיר זעען, קאָן די קומענדיקע מלחמה זיין אַ פאַרניכטונג נישט נאָר פון דער קולטור און ציוויליזאַציע, נאָר פון דער גאַנצער מענטשהייט.

אין וואָס פאַר אַ שייכות שטייען די אַלע „אַנט־וואָפנונג“ און „שלום“־קאָנפערענצן?

נישט מער — ווי אַ חוזק־שפּיל! מ—ס.

——

Ich lese kein Jargon...

אַ בוקאָווינער דאָקטאָר - יוריס שרייבט אונז, אַז מ׳זאָל אָפּשטעלן דאָס צושיקן אים פון דער צייטונג, "ווייל ער לייענט נישט קיין צייטונגען״ אין זשאַרגאָן־שפּראַך און זשאַרגאָנשריפט..."

אַ באַסאַראַבישער יינגער מאַן שרייבט מיט אַ געוויסן שטאָלץ, אַז קיין יידישע צייטונגען לייענט ער נישט...

אָט די צוויי צושריפטן, ווי באַליידיגענד זיי זאָלן נישט זיין, זענען פאַר אַ יינגער צייטונג, ווי ס׳איז עס די „טשערנאָוויצער בלעטער“ זייער ערמוטיגענד און סטימולירנד.

ווען מיר האָבן צוריק מיט חדשים דיסקוטירט די פראַגע וועגן אַרויסגעבן אַן אומאָפּהענגיקע צייטונג, אַ טריבונע פאַרן יידישן וואָרט האָבן מיר קלאָר געוווּסט, אַז נישט האָבנדיק קיין פּאַרטיי־עטיקעט און נישט זייענדיק קיין אָרגאַן פון דעם אָדער יענעם קלייזל, וועלן מיר האָבן אַ סך מניעות אין אונזער אַרבעט.

מ׳האָט זיך צוגעוואוינט, אַז נאָר אינם נאָמען פון פּאַרטיי־דאָגמען, און פון געבונדענע מאַרשרוטן לויט דעם און דעם רעצעפּט זאָל מען רעדן צו דער עפנטלעכקייט. דערשטיקנדיק יעדע סוביעקטיווע נאַטע און פּערזענלעכע מיינונג — אויב זי שטייט אין אַ היפּוך צום פּאַרטיי־שלחן־ערוך.

מ׳האָט צעטיילט צווישן זיך דעם שטח פון אונזער לעבן און אין אַלע עקן און וועלט־ריכטונגען אויפגעשטעלט פּאַרטיי־פענדלעך און כלערליי קאָלירן און פון לווטער בוימער זעט מען נישט דעם וואַלד, פון לויטער מאָנאָפּאָל־פּראָגראַמען, פאַרגעסט מען דעם עיקר.

צען יאָר זייט ס׳דערשיינען אין בוקאָווינע יידישע צייטונגען, און דער „זשאַרגאָן“ איז נאָך אַלץ אַזוי פאַראַכטעט, צען יאָר „אויפקלערונגס־אַרבעט“ און פּראָפּאַגאַנדע פאַר יידיש און די יידישע אינטעליגענץ ווענדעט זיך מיט גלייכגילטיקייט אָפּ פון דעם יידישן וואָרט און שטייט פרעמד צו דער פאָלקס־שפּראַך און אירע שאַפונגען.

די פאַרשווינדנדיקע דייטשע שפּראַך ווערט אין בוקאָווינע נאָר פון די יידישע אינטעלעקטועלן אויפ־געהאַלטן, און אין באַסאַראַביע זענען עס ווידער די יידן, וואָס האַלטן אויף דאָס רוסישע.

„איך לייען נישט קיין יידיש צייטונגען“ געשריבן אויף יידיש ווירקט נישט אַזוי פּראָוואָצירנד, ווי דעם בוקאָווינער דר. ב. ס.: איך לעזע קיין „זשאַרגאָן“ אָבער ביידע זענען אַ שטאַרקער רוף צו אַרבעט פאַר יידיש, צו דורכ־ברעכן דעם עיגול פאַר אַסימילאַציע.

די „טשערנאָוויצער בלעטער“ האָבן זיך דאָס גע־מאַכט צור אויפגאַבע צו ווערן דער קעמפער פאַר יידיש, און פאַר די שאַפונגען אין דער שפּראַך און אַרויספירן די לאָזונגען פאַר דער וועלטלעכקייט פון דער יידישער קולטור אַ הויץ די ענגע ד׳ אמות פון די פּאַרטיי־שטיבלעך.

די „טשערנאָוויצער בלעטער“ ווילן זיין די טרי־בונע פונם יידישן וואָרט און פרייעם געדאַנק, ווילן אָנווייזן אויף נייע האָריזאָנטן פאַרן יידישן לייענער און געווינען אויך די, וועלכע זענען אָפּגעשטויסן פון דער פּאַרטיי־פּרעסע און גלויבן, אַז אַלץ אין יידיש מוז גאָר אַזוי אויסזען.

אין איר חברים און פריינד פונם פרייעם יידישן וואָרט טאָרט נישט מער שטיין פּאַסיוו אין אַ זייט און זיך נישט קימערן וועגן גורל פון דער יידישער שול, יידישער פּרעסע, פונם יידישן טעאַטער און פונם יידישן בוך.

מיט פּלאַטאָנישע הסכמות און טעאָרעטישע צו־שטימונגען וועט גאָר נישט געשען!

די יידישע שול געפינט זיך אויף דער רעגרע־סיווער ליניע;

דאָס יידישע טעאַטער איז אַ הפקר־זאַך;

און די יידישע פּרעסע, שטייט פאַרלאָזט אָן הילף און אַליין!

נישטאָ קיין אידעאַליזם און קיין קרבנות פאַר די אַלע פּראָבלעמען!

נישטאָ קיין מעצענאַטן און קיין פעדערער! די מעכאַניזאַציע פון די מחות טויט אָפּ אַלץ, וואָס האָט נאָך נעכטן געהלומט פון שיינע ליכטיקע אידעאַלן.

מאַנדאַטן, אַביסעלע קטורת פאַרן פּאַרטיי־אָפּגאָט, „מים־אחרונים“ פונם פּאַרטיי־פּראָגראַם — אָט דאָס איז דער דיעט־צעטל פונם געזעלשאַפטלעכן טוער — קרבנות? דאָס געהערט נאָך צו אַ צייט פון פאַרן מבול, פאַר 1914.

ס׳זאָל און ס׳מוז אָבער אַנדערש ווערן!

ס׳נוצט נישט צו רעדן פון אַ קריזיס אין אַמע־ריקע, דער קריזיס אין רומעניע איז אויך פאַראַן. דער יינגער דור איז פאַרכאַפּט פונם רומעניש, דער עלטער האָט נישט ליב זשאַר־גאָן!

דערפאַר א׳ז עס דער חוב פון יעדן פריינד פון יידיש צו זיין אַקטיוו און מיטהעלפן מאָראַליש און מאַטעריעל דורכברעכן די מויער אַרום יידיש, די יידישע פּרעסע איז איינע פון די וויכטיקסטע אויסדרוקס־מיטלען פון דער יידישער קולטור, די יידישע פּרעסע מוז דערפאַר געשטיצט ווערן.

און איין ענטפער מוז זיין פאַר אַלע די וואָס לייענען נישט קיין זשאַרגאָן און קיין יידישע צייטונגען: אַ שטאַרקע, פרייע און אינהאַלט־רייכע יידישע פּרעסע וועלכע זאָל אויסשטראַלן איר ווירקונג ביז צו בוקאָ־ווינער זשאַרגאָן־פרעסער און צו די באַסאַראַבישע פּראַוואָסלאַווע משכילים! ש. א. סופר.

לאַזאַר שייניאַנו

איז נישט לאַנג געוואָרן 70 יאָר. מיר יידן דאַרפן מיט אַ גאַנץ באַזונדערער דאַנקבאַרקייט זיך דער־מאָנען אין דעם וועלט־באַרימטן שפּראַך־פאָרשער; איז ער דאָך געווען דער ערשטער, וואָס האָט, צוריק מיט 40 יאָר, אין יאָר 1889 אָנגעשריבן דאָס ערשטע וויסנשאַפטלעכע ווערק וועגן אונזער שפּראַך.

וואָרים ווער האָט עס שוין דעמאָלט זיך אָפּ־געגעבן מיט יידיש? אָדער עם־הארצים, וואָס האָבן געשריבן פול מיט שנאה קעגן זשאַרגאָן, אָדער טאַקע געלערנטע, וואָס האָבן דורך־אַנב באַשעפטיקט זיך מיטן אויספאָרשן די גנבים־שפּראַך, אָנגעשטויסן אויף יידיש. און די מענטשן, וואָס האָבן יאָ מיט ליבע און אַכטונג זיך באַציגן צום פאָלקס־לשון, האָבן ליידער נישט געהאַט אַלע וויסנשאַפטלעכע פאָרויס־זעצונגען פאַר דער אַרבעט (אַזוי ווי פילי־מאָנש).

שייניאַנו איז אָבער געקומען פון דער אַל־געמיינער שפּראַכוויסנשאַפט, נאָכדעם ווי ער האָט זיך שוין קונה־שם געווען מיט איניקע פילאָלאָגישע שריפטן, און ער איז צוגעטרעטן אָן עפּעס אַ זייטיקן קוק, דירעקט צו יידיש. זיין Studiu dialetologic asupra graiului evreo-german קאָן נאָך היינט אין אַ סך פּרטים ניצן דעם פאָרשער, די סך־הכלען פון דעם ווערק האָבן היינט גילטיקייט אין דער וועלט. כאָטש זי ווייסט צומאָל נישט, פון וואַנען זיי שטאַמען. אַזוי למשל איז כדי צו דערמאָנען, אַז שיי־ניאַנו איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט פאַר מקור פון יידיש נישט גענומען די נייהאָכדייטשע שפּראַך ווי יעדער איינער ביז דעמאָלט, נאָר געפונען אַז יידיש שטאַמט אָפּ פון אַן עלטער, שוין אָפּגעשטאָרבענער פאָרם פון דייטש, דעם מיטל־הויכדייטשן לשון — אַ פאַקט וואָס איז היינט אָן אַ שום ספק.

בריוו צו די „טשערנאָוויצער בלעטער“.

וועלט־פאַרבאַנד פון יידישע בעלי־מלאכות און „אָרט“.

חשובע רעדאַקציע!

דאָ נישט לאַנג איז פאָרגעקומען אין בערלין (דייטשלאַנד) אַ צוזאַמענפאָר פון יידישע בעלי־מלאכות אויפן וועלכן ס׳איז געלעגט געוואָרן דער גרונדשטיין פאַר אַן אַלוועלטלעכן פאַרבאַנד פון יידישע בעלי־מלאכות.

ס׳רוב טעמעס וואָס זענען געשטאַנען אויפן סדר־היום פון דעם דאָזיקן צוזאַמענ־פאָר, פיגורירן אַלס הויפּט־פּונקטן פונם אַרבעטס־פּראָגראַם פון דער געז. „אָרט“.

אין דאָ שטעלט זיך די שאלה: צו וואָס איז עס נויטיק געווען די גרינדונג פון אַזאַ קערפּערשאַפט פון יידישן בעל־מלאכה שטאַנד אויב די געז. „אָרט“ דערפילט באמונה איר שליחות צו פעדערן די ייד. מלאכה אויף דער גאָרער וועלט?

ס׳איז אויך נישט ווייניקער וויכטיק צו באַקומען אַ קלאָרע תשובה אויף דער אונטן געשטעלטע פראַגע, נעמליך: איז עס דער „אָרט“ דער שולדיקער וואָס האָט געבראַכט צו די סעפּאַראַטיסטישע „טענדענצן“ מצד דעם יידישן בעלי־מלאכה־שטאַנד אָדער דער סטיכישער פּראָצעס פונם אַלץ־וואַקסנדיקן כח פונם יידישן בעל־מלאכה האָט גורם געווען דערצו?

מיט כבוד און דרך־ארץ
יעקב שולזאָן, טאַטאַר־בונאַר.

אַ פאַרגעסענער יובל.

חשובער הער רעדאַקטאָר!

אין נומער 2 פון אייער חשובער צייטונג, האָט איר מיט דער ברייטער האַנט גע־טיילט תהלות ותשבחות דער „אַסט־יידישער“, דער אַרבעטער־פּרעסע, און אחרון אחרון דעם יידישן פּאַווילאָן־טעאַטער, וועלכע האָבן געפּראַוועט דעם צען־יאָריקן יובל פון זייער געזעלשאַפטלעכער „טעטיקייט“. פאַרוואָסשע פרעגט זיך הער רעדאַקטאָר האָט איר עפּעס פאַרגעסן אין דעם טרובאַדור, דעם אויסזינגער פון טשערנאָוויץ, ר׳ חיים רובין רופט אים אין איינעם פון זיינע אַרטיקלען אין ווילנער „טאָג“, און איינגאַנצן פאַרשווייגן שמשון פערשט גלייך ווי ער וואָלט גאָר אויף דער וועלט קיינמאָל נישט געווען, אָדער אפשר שעמט איר זיך באַגלייך מיט זלמן רייזען דערפאַר וואָס ער איז צו פאָלקסטימליך און נאָך אַ שניידער דערצו?

צי אפשר דערפאַר, וואָס ער פאַרייסט נישט די נאָז אַרויף צום עקספּרע־סיאָניסטישן פאַרנאַס, וועלנדיק דערמיט באַגליקן דאָס אָרעמע פאָלק ישראל?

אָדער אפשר הער רעדאַקטאָר עצה׳ט איר אים, אַז ער זאָל גאָר אַוועקוואַרפן דעם „זשאַרגאָן“ און אָנהויבן צו זינגען אויף העברעאיש, וואָלאַפּיש אָדער עספּעראַנטאָ?

איך דערוואַרט אייער גיכע תשובה
און פאַרבלייב מיט דרך־ארץ
שרה רויזנראַנץ, סוטש.

אַן ערנסט פּראָבלעם.

זער חשובע רעדאַקציע!

ווען ס׳זאָל נאָך איצינד געווען לעבן דער באַרדיטשעווער רב, און צוגעזען מיט זיינע איינן דעם גאַנצן טומל פונם היינטיקן פאַמיליע־לעבן, די פאַרהעלטנישן צווישן מאַן און ווייב און די אַלערליי פּראָבלעמען וואָס אַנטשטייען יעדן טאָג, און ווען יעדער איינער סטאַרעט זיך פּוטר צו זיין לויט זיינע סוביעקטיווע נטיות, וואָלט ער, דער גרויסער מליץ־יושר פאַר אונז, געווען אויסגעשריגן מיט התלהבות: רבונו של עולם ווי וואויל איז דיין פאָלק ישראל, ווי ריין איז דאָס משפּחה־לעבן פון דיין אתה־בחרתנו־פאָלק!

און באמת: מיר זענען אויך דערמיט נישט גלייך צו אַנדערע פעלקער. דער חרם דרבינו גרשום, האָט אָפּגעהיט, אַז ס׳זאָל זיך צו אונז נישט אַריינכאַפּן

מויל פון לעניטימע מיטרעסעס, אָפּגע הויז-פריינט און אנדערע פּראָבלעמען. דער אימפּעראַטיוו פון „פריה ורביה“ פאַרטרייבט פון אונזער פאַמיליע-שטח די „פּראָבע-התונות“ פון ל י נ ד ז י י, א יונגט-ריכטער און באַקאַנטער פּסיכאָ-סאָציאָלאָג אין אמע-ריקע, וועלכער פּרוּווט זיך דערוויזן אז א פאַרפאָלק טאָרן נישט האָבן קיין קינדער ביז זיי איבערציינן זיך נישט און זייערע כאַראַקטערן פּאַסן איינער פאַרן צווייטן. מיר קאָנען טאַקע אפשר זיין אבּיסעלקאָלע זיין צופרידן אויך, אבער דאך גריזשעט צומאָל א געדאַנק פון זאָרג, און אט וואָס: די סטאַטיסטיק דערווייסט, אז יידן הערן אויף צו האָבן קינדער, דער געוויינלעכער דורכשניט פון די געבורטן ביי אונז יידן דערגרייכט כהיים יום א צאָל פון צוויי ביז דריי קינדער אויף א פאַמיליע.

די דאָזיקע דערשיינונג דערקלערט זיך מיט דער שווערער מאַטעריעלער סיטואַציע וואָס וואַרפט א מורא אויף דעם יידן און צווינגט אים צו זאָרגן דערפאַר אז זיין משפחה זאָל זיך נישט צופיל צעוואַקסן אין דער ברייט. קינדער זענען, כידוע, זער אָפט דער קיט, וואָס קאָוועט צונויף די שוואַכע ווענטליך פון א וואַקלדיקן פאַ-מיליע-לעבן. ס'זענען כמעט נישטאָ קיין שום אויסזיכטן, אז דער דאָזיקער פּראָצעס זאָל זיך בקרוב ענדערן לטובה, אדרבה, ס'דראָט א סכנה, אז דער דאָזיקער מצב זאָל זיך נאָך מער פאַרערגערן.

דאָס פּראָבלעם איז גאָר פון די וויכ-טיקסטע און מ'וואָלט זיך באַדאַרפט דערויף גאָר ערנסט פאַרטראַכטן.

מיט כבוד און דרך-ארץ
א. פאַדאָלסקי, כאָטין.

מאָנאָפּאָל אויף כשרות.

זער געערטע רעדאַקציע!

איך בין עטלעכע מאָל געשטראָפט געוואָרן איבערצילייענן די אָרטאָדאָקסישע צייטונג „דער ייד. פריינט“ און יעדעס מאָל איז מיר אויסגעקומען דאָרט צו באַקעגנען א שלל מיט זלזולים אקעגן דער מאָרגנ-רויט-קיך, הלמאי זי איז נישט כשר.

לעצטנס האָב איך געלייענט אין דער-זעלבער צייטונג דאָס פּראָגראַם פון דער אָרטאָדאָקסישער פאַריינונג צו די קהלה-וואַלן, און דאָרטן געפונען זיך צוויי פּאַ-ראַגראַפן פון וועלכע איינער פאַרלאַנגט אָנ-צונעמען מיטלען אז די יוגנט זאָל נישט אריינפאַלן אין „מאָרגנרויט“ ווייל ס'דאָרטן טריפה, בשעת דער צווייטער אסרט אפילו אלין דאָס וואָס איז באמת כשר, אויב ס'האָט נאָר נישט דעם הכשר פון רב.

ס'פאַרשטייט זיך אז ווען די אסירים מיט התראות מצד דער דערמאָנטער צייטונג זאָלן זיך שטיצן אויף פאַקטן, וואָלט איך אפשר געקאָנט זיין אָביעקטיוו לגבי ער-לעכע אָרטאָדאָקסן, און זיך לגמרי צו דעם ענין נישט געמישט. פאַרדריסלעך איז אָבער וואָס די פּאַראַגראַפן מיט דעם מאָנאָפּאָליזירן פון כשר שטיצן זיך אויף ליגנס, מחמת די ארבעטערקיך „מאָרגנרויט“ ווערט געפירט כשר כדת משה וישראל.

איך קאָן אויך נישט לייקענען אז א קליין שטיקל צייט איז דאָס כשרות נישט געווען אויסגעהאַלטן, ווייל דער דעמאָלטיקער אָנ-פירער פון דער קיך איז געווען א אנהענגער פון טריף, דער קאָמיטעט האָט אבער באַלד איינגעזען אז ס'גייט נישט אָן מ'זאָל אָרעמע ארבעטער האָדעווען מיט טריף עסן, און האָט דעם טריפהנעם אָנפירער משלח געווען, און ווידער אוועקגעשטעלט די מאָרגנרויט-קיך אויפן כשרסטן אופן.

און דאָס דאַרף אַן אָרטאָדאָקסישע צייטונג וויסן און נישט פאַרשפּרייטן ליגן אז אין „מאָרגנרויט“ איז טריף.

א באַזוכער פון מאָרגנרויט-קיך.

קולטור־כראָניק

דער ייד. פּ. ע. נ.־קלוב אויפן אינטערנאַצ. פּ. ע. נ.־קאָנגרעס.

ביים אינטערנאַציאָנאַלן פּ. ע. נ.-קאָנגרעס, וואָס קומט פאָר דעם 24-טן יוני ה. י. אין ווין וועלן זיין פאַרטרעטן די ייד. פּ. ע. נ.-קלובס פון פּוילן און אמעריקע דורך 15 מיטגלידער. פון די אָפיציעלע דעלעגאַטן ווערן דערמאָנט די נעמען: דר. ה. זשיט-לאָווסקי, ש. אש און מ. ראַוויטש. א חוץ דעם האָבן א ריי שרייבערס אנגעמעלדעט זייער קומען אלס געסט ווי דר. מ. כמיעלניצקי, (ווין) א. מ. פוקס, (ווין) ב. גלאַזמאַן, (נעוויאָרק) מ. גראָס, (ווין) בער האָראָוויץ, (ווילנע) נ. מייזעל, י. פּערלע, נ. פּרילוצקי (וואַרשע) ז. רייזין, מ. שאַלוט, ש. ל. ציטראָן, נ. וויינִיק (ווילנע) ז. סעגאַלאָוויטש, דר. י. שיפּער, י. טונקעל (וואַרשע) א. א.

די אין ווין וואוינענדיקע מיטגלידער פון ייד. פּ. ע. נ.-קלוב גרייטן צו א גרויסע ליטעראַרישע פאַראַנשטאַלטונג און באַגריסונגס-באַנקעט צוליב די געסט.

די ייד. קהלה מאַכט אַן אָפיציעלן קבלת-פּנים צוליב די יידישע שרייבערס.

פאַר דעם אַנאָנסן-טייל נעמט די רעדאַקציע נישט איבער קיין שום אחריות.

נאָר אויף א שריפטלעכער מעלדונג ווערט אָפּ-געשטעלט דאָס צושיקן פון די „טש. בלעטער“.

סעזאָן פונם 1-טן יוני ביזן 30-טן סעפּטעמבער.

קוראָרט GOVORA

מינעראַל-וואַסער, יאָד- און סירקע-וואַסער, וועלכע ווערן רעקאָמאַנדירט בא כראָנישע רעוומאַטיזם, אַר-טריטיזם, פּאָדאַגרע, סיפיליס, הויט-קראַנקהייטן און בראַכן.

פיזיא טעראַפּיע, אינגאַלאַציעס, פּולוועריזאַציעס, גע-פּרעסטער קוילן-זויער ליפט, ווי אויפן קוראָרט רייכנ-האַל. עלעקטרא וואַסערוואַנעס, דיאַטערמיע, רענט-גען- אולטרא-פיאָלעט שטראַל.

האָטעל פּאַלאַס באַזיצט מאָדערנעם קאָמפאָרט.

דער קוראָרט **קאַלימאַנעשט-ראַטשיולאַטא** מינעראַלע סירקע-וואַסער. אָפּפּיר-וואַסער צום טרינ-קען, וועלכע ווערן רעקאָמאַנדירט בא רעוומאַטיזם, אנעמיע, לימפאַטאַן, מינדען א. ז. וו.

פיזיא-טעראַפּיע און הידרא-טעראַפּיע, אינגאַלאַציעס, פּולוועריזאַציעס, דיאַטערמיע, באָלאָטע-וואַנעס און קוילן-זויער פיאָלעט און רענטגענ שטראַלן.

דער גרויסער האָטעל פון דער געזעלשאַפט באַזיצט אלע באַקוועמלעכקייטן.

מ'קאָן זיך באָדן אין טייך, פאַראַן א פּליאַזש ביים טייך אָלטאַ.

קאַטשיולאַטא מינעראַלע, סירקע און ראַדיאָ-אַקטיווע וואַסערן, וועלכע ענטהאַלטן אין זיך קאַלצי, וואָס איז אימפּאָרגלייכלעך נויטיג ביים היילן פון ניר, לעבער, השתנה-רערן (שטיינער, זאַמד), פּאָדאַגרען אַרטריטיזם.

אין יוני און סעפּטעמבער לויט א פאַרקלענערטן טאַריף אויף וואַנעס און האָטעל.

נאָך אינפאָרמאַציעס זיך ווענדן:

Soc. Calimanești-Govoara București I, str. Brezeanu 44

אדער צו דער אדמיניסטראַציע פון קוראָרט.

בעלעטריסטישע און וויסנשאַפטלעכע ווערק אין אלע שפּראַכן

געפינען זיך
אין
דער

ב ו כ ה א נ ד ל ו נ ג

דר. י. בערנפעלד

עט קאָ.

ט ש ע ר נ א ו ו י ץ

סטראַדא יאַנקו פלאַנדאַר (הערנגסט) 22

אבאָנירט דעם אומאָפּהענגיגן ארגאַן „טשערנאָוויצער בלעטער“.

געגרינדעט אין יאָר 1899.

די

טיפּאָגראַפיע
מ. עבנער

טשערנאָוויץ, הויפּשטראַס 8

ליפערט פּראָמפּט און ביליק כלערליי דרוק-סאָרטן, צייטונגען, בראָשורן, בריפן און קווערטס, מעמאָראַנדן אפישן, עטצ. עטצ.

שטאַמפּיליען - ערצייגונג.

זעץ-מאַשין- און סטערעאָטיפּי-באַטריב.

„אונזער צייט“

8-טער יאָרגאַנג. די איינציקע טעגל. אידישע צייטונג אין גאַנץ רומעניע

באַזאָרגט מיט פרישעסטע און בעסטע אינפאָרמאַציעס סיי אלגעמיינע, סיי ספּעציעל פון אידישן לעבן.

אין „אונזער צייט“ נעמען אנטייל די בעסטע זשורנאַליסטישע און ליטעראַרישע כחות פון לאַנד און אויסלאַנד.

ספּעציעלע באַשטענדיקע קאָ-רעספּאָנדענטן אין א"י, אמערי-קע, פראַנקרייך, ארגענטינע, בראַזיליע, דייטשלאַנד, פּוילן, עסטרייך א. א. וו.

„אונזער צייט“ איז די פאַרשפּרייטסטע צײַ-טונג, אין גאַנץ בעסאַראַביע.

א רעקלאַם אין „אונזער צייט“ איז די בעסטע גאַראַנטיע, אז יעדער אידישער סוחר, קרעמער און געברויכער וועט וויסן וועגן אַנאָנסירטן.

לייענט, פאַרשפּרייט, אבאָנירט און אַנאָנסירט אין דער צײַ-טונג „אונזער צייט“.

אבאָנאַמענט-פּרייז: 1 ח' 95; 3 ח' 260; 6 ח' 480 לעי.

אַנאָנס-פּרייז: 1 שורה נאָנפּאַרעל אויף דער ערשטער זייט 12 לעי, אויף דער 3-טער זייט 8 לעי

אדרעס פון קאָנטאָר און רעדאַקציע:

„Unser Zeit“ Chişinău, strada Şmidt 96 — 401 טעלעפאָן

Med.

Dr. Karl Seidner

געוועזענער לאַנגיאָריקער דאָקטאָר ביי דער כירורגי-שער אָפּטיילונג פונם פּרימאַריוס דר. י. פיליפּאָוויטש און פונם סאַנאַטאָריום „הערא“, שפּעציאַליזירט אין ווין (קליניק פּראָפ. וויזער, פּראָפ. פיכלער) אָרדינירט פאַר

צאָנפּלעגע און צאָנכירורגיע

ראַטהויזשטראָז נר. 25 פון 6—3 ,12—9

Med. Dr. Konrad Merdler

פאַר פרויענקראַנקהייטן (שפּעצ. קוויזאלע דיאַגנאָסטיק און באַהאַנדלונג פון עקרות

אקאָשאַר און אינערע קראַנקהייטן

ר ו ס י ש ע נ א ס נר. 19 (הויז דר. זאַלאָזיעצקי)
11—1, 3—6

בוקאָווינער קרן־היסוד־צענטראַלע

צאָל 1240.

קאָנקורס.

[...]טן 1-טן אָקטאָבער ווערט באַזעצט די שטעל פון א

דירעקטאָר

[...] דער בוקאָווינער קרן-היסוד-צענטראַלע קאַנדידאַטן מוזן אויפווייזן:

1) אקאַדעמישע בילדונג; 2) א פריהעריקע [...]וניסטישע טעטיקייט; 3) רעטאָרישע און זשורנאַ[...]סטישע קוואַליטעטן; 4) קענטניש אין וואָרט און [...]ריפט פון העברעאיש, יודיש, רומעניש און דייטש.

די אָפּערטן אינאיינעם מיט א קוריקולם וויטע [...]ון איבערגעבן ווערן ביז צום 1-טן אויגוסט דער [...]וק. קרן-היסוד-צענטראַלע.

טשערנאָוויץ, 27-טן מאַי 1929.

„רעקאָרד“

פאַרבעריי און כעמישע רייניגונג פאַר נאַרדעראָבן און געזעלשאַפט-טואַלעטן פון אלע מינים.

רוסישענאַס נר. 7 — טשערנאָוויץ — ראַטהויזשטראַס 25

הערנהוטן

פאַרבן, רייניקן און אויף ניי פאַסאָנירן 00 פון פילץ- און וועלור-הוטן 00

רוסישענאַס נר. 7 — „רעקאָרד“ — ראַטהויזשטראַס 25.

„רעקאָרד“

רייניקט, פאַרבט אַלץ גוט און ביליק

א. גראָס, טשערנאָוויץ.

רוסישענאַס נר. 7 ראַטהויזשטראַס 25.

Editor şi Redactor răspunsabil: S. A. Soifer.

Tipografie E. M. Ebner, Cernăuţi, str. Regele Ferdinand 8